

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

Mirela Arsith

1. *Cîmpul politic*: coordonate și conținut.

Politicul reprezintă un mod particular de investigație și de însușire a realului, dar și o modalitate specifică de transformare a societății. Considerăm că analiza acestui specific al politicului se confruntă cu o dificultate, ce provine din faptul că, atât la nivelul termenilor și al semnificațiilor corespunzătoare, cât și la cel al principalelor paradigme în interiorul cărora este definit politicul, „*conștiința realității este parte din realitatea însăși*”¹.

Christian Le Bart apelează la conceptul de *cîmp politic* pentru a defini universul coerent al manifestărilor politice discursiveⁱⁱ. Cei care intră în acest cîmp se caracterizează prin adeziunea la anumite credințe și valori fondatoare. Interiorizate sub forma unui *habitus* de către cei care aparțin spațiului politic, credințele și valorile fondatoare se obiectivează în enunțuri și discursuri foarte apropiate ca esență, în raport cu polemicile și dezbaterile de suprafață, care sînt accesibile recepției spontane a discursului politic. Cîmpul politic, ca univers de credințe se rezumă la două enunțuri fundamentale, care pun în joc legitimitatea lui în calitate de cîmp social autonom. Primul din aceste enunțuri constă în afirmarea legitimității aleșilor sufragiului universal; al doilea enunț constă în susținerea

capacității acestora de a acționa asupra lumii sociale. Aceste două enunțuri circumscriu riguros universul a ceea ce poate fi gândit și a ceea ce poate fi exprimat în politică.

Credințele fondatoare se declină în multe feluri, se exprimă foarte divers, dar acest nucleu fundamental de credințe împărtășite nu este negociabil. Toți actorii politici au un interes comun de a face să existe politica, ca o activitate legitimă, funcțională, utilă, onorabilă sau pur și simplu normală. Credința în politica democratică condiționează pretenția și dorința de a face politică.

Un câmp politic nu este structurat numai pe baza clivajului interior / exterior. Una dintre funcțiile partidelor politice este de a filtra accesul în acest câmp. El este, de asemenea, ierarhizat; cei care dețin pozițiile superioare (profesioniștii politiciii mai mult decât amatorii, liderii partizani, mai mult decât militanții etc.) nu își pot permite o distanțare în raport cu normele discursive care reglează funcționarea câmpului politic. Întrucât condiția lor este legată direct de poziția pe care o ocupă în câmpul politic, ei trebuie să respecte mai scrupulos decât oricine credințele fondatoare. Ce ar fi un parlamentar care ar declara că încetează să creadă în sufragiul universal ?

Analiza este transpozabilă identic când este vorba de a doua credință fondatoare, și anume credința în posibilitatea de acțiune asupra socialului de pe pozițiile autorității politice. Ritualurile și simbolica politică nu încetează să afirme această pretenție, iar guvernanții nu pot niciodată să se sustragă cu adevărat demersurilor decizionale care se așteaptă, de altfel, de la ei. Această credință este alimentată mereu, de exemplu, prin afirmația că discursul este acțiune. Politicienii amintesc fără încetare

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

că acționează, concret, în teren, că sînt sensibili la problemele vieții cotidiene ș. a.

Discursul politic poate însemna să vorbești adevărat, să spui că se va face și să faci ceea ce se spune, rostirea trebuind, totdeauna, să fie ancorată la realitate. Locutorul politic se poate referi la realitatea trecută, pe care ar trebui să o stăpînească prin cunoaștere, dar își poate asuma și o realitate viitoare, ce urmează a fi instituită.

2. Extensiunea și delimitarea semantică a discursului politic

Ducînd mai departe încercarea de valorificare a demersului lui Heinrich Plett, putem avansa ideea că, sub aspect semantic, extensiunea discursului se definește după coeziunea sistemului de referință a componentelor sale lingvistice, pe care o putem numi *tema* discursuluiⁱⁱⁱ. Aceasta trimite la un anumit nivel de organizare semantică a discursului și se instituie ca obiect al acestuia. Realizarea temei se manifestă prin *comentariu* și are loc prin expansiunea semantică, printr-un aport semantic mereu înnoit. Configurarea informațională a discursului urmărește realizarea sensului discursiv prin menținerea unui raport optim între informația deja cunoscută și informația nouă, efectul fiind creșterea dinamismului comunicativ. Unitatea tematică a discursului determină și delimitarea sa semantică, ce nu poate fi realizată în aceeași măsură nici de sintaxă, nici de pragmatică.

Semantica discursului politic presupune o referință tematică specifică, însoțită de atitudinile și valorizările actorului politic în raport cu referința tematică în totalitate sau cu unele componente ale ei. Referențialul discursiv din

domeniul politicului se bucură de o mare libertate în raport cu alte tipuri discursive, pentru că îl poate constitui orice sector al socialului: economic, juridic, cultural, politic însuși. Discursului politic îi este accesibilă întreaga problematică a domeniului pe care-l descrie, îl explică și îl evaluează. Explicația acestui fapt constă în specificul acestui tip de discurs, de a se adresa unui auditoriu larg și eterogen, care poate ajunge să cuprindă, practic, întreaga societate. Eterogenitatea auditoriului care are puterea de a decide asupra legitimității exprimă o diversitate de interese — economice, morale, sociale, culturale — ce trebuie satisfăcute. De aceea, discursul politic al grupurilor de putere trebuie să formuleze oferte teoretice de împlinire a acestora, iar în condițiile în care are loc accesul legitim la putere, vor putea fi acționate pârghiile necesare pentru îndeplinirea proiectelor de satisfacere a intereselor.

3. Semantica lumilor posibile și discursul politic

Întâlnit în opera lui Gottfried Wilhelm Leibniz, conceptul de *lumi posibile* a fost reluat în forma semanticii logice de Gottlob Frege și Rudolf Carnap, apoi a fost aplicat într-o „semantică a lumilor posibile“, la Bertrand Russell Jakko Hintikka și în noile elaborări ale lui Georg Henrik von Wright, Peter Frederik Strawson sau Saul Aron Kripke în teoriile referinței.

În *Tractatus logico – philosophicus*, Ludwig Wittgenstein susținea că lumea constă din totalitatea faptelor: „*1. Lumea este tot ce se petrece*“^{iv}. Aceasta este mulțimea stărilor de fapt efectiv existente. Dacă însă ne referim la lumi posibile, atunci ne confruntăm cu stări de

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

fapt posibile, care ar putea fie să existe, fie nu, dacă am privi lumea altfel decât ea se petrece. „*O <<lume posibilă>> are obiectualitate – este în felul <<obiectului>> – obiectivitate – valabilitate intersubiectivă – și semnificație – este un orizont semnificativ, o perspectivă realizată ca mod valoric de raportare la lume*“^v.

Discursul politic este, pînă la urmă, o descriere și o explicare a actului politic viitor, capabil să instituie o realitate virtuală și alternativă. Cele mai multe dintre cele gândite și proiectate în plan politic ajung, în cele din urmă, să se realizeze. Astfel, analiza semantică a discursului politic impune o abordare a acestuia și din perspectiva *teoriei lumilor posibile*.

Ideea de *lume posibilă* poate fi înțeleasă ca stare și cadru de acțiune a unui sistem uman^{vi}. Orice lume posibilă poate fi caracterizată printr-un număr de propoziții declarative. Putem considera, de exemplu propoziția p ca o descriere parțială a unei lumi posibile ω ; ca atare, p aparține acestei lumi posibile: $p \in \omega$; putem afirma că propoziția p este adevărată în lumea posibilă ω : $V(p, \omega) = 1$. Pentru a aplica această teorie la nivelul discursului politic, propunem următoarea secvență discursivă din *Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii*:

„*Considerăm ca adevăruri de la sine înțelese faptul că toți oamenii sînt egali din naștere, că sînt înzestrați de către Creator cu anumite drepturi inalienabile, că printre acestea se numără dreptul la Viață, la Libertate și la a năzui spre Fericire. Că, pentru a-și asigura aceste drepturi, oamenii instituie Guverne care își derivă puterile lor drepte din consimțămîntul celor guvernați. Că ori de cîte ori o Formă de guvernare devine primejdioasă pentru aceste țeluri, este Dreptul Poporului să o schimbe sau să o abolească și să instituie o nouă Guvernare, întemeind-o pe acele principii și organizînd-o în acele forme*

de exercitare a prerogativelor sale care i se vor părea cele mai potrivite ca să garanteze Siguranța și Fericirea acestui popor“^{vii}.

Ne propunem să realizăm analiza acestui text prin utilizarea teoriei lumilor posibile, dezvoltată de logicianul finlandez Jaakko Hintikka^{viii}.

Pentru început, prezentăm câteva concepte *preliminare*: (1) o formulă p este *realizabilă*, dacă și numai dacă, mulțimea al cărei singur element este p , notată $\{p\}$, este *realizabilă*; (2) o formulă p este *contradictorie* sau *logic - falsă*, dacă și numai dacă p nu este realizabilă; (3) o formulă p este *validă* sau *logic adevărată*, dacă și numai dacă $\sim p$ nu este realizabilă, sau $\sim p$ este *contradictorie*; (4) o formulă q este *consecință logică* a unei formule p , dacă și numai dacă, $p \rightarrow q$ este *validă*, sau *logic - adevărată*, respectiv, dacă $p \& \sim q$ nu este realizabilă. Realizabilitatea este un tip de adevăr potențial, apt de a deveni adevăr de fapt într-o altă împrejurare sau stare a lumii.

Notăm cu p următorul enunț: „*Considerăm ca adevăruri de la sine înțelese faptul că toți oamenii sînt egali din naștere, că sînt înzestrați de către Creator cu anumite drepturi inalienabile, că printre acestea se numără dreptul la Viață, la Libertate și la a năzui spre Fericire*“. Am găsit drept consecință logică a lui p următorul enunț, pe care îl notăm cu q : „*[Considerăm] că, pentru a-și asigura aceste drepturi, oamenii instituie Guverne care își derivă puterile lor drepte din consimțămîntul celor guvernați*“. Enunțul p este o descriere parțială a unor stări rezultate dintr-un șir de evenimente. Enunțul q exprimă posibilitatea acestuia de a fi adevărat într-o lume posibilă, dobîndind, astfel, *realizabilitate*. Aceasta înseamnă că ceea ce este enunțat în q reprezintă o descriere parțială a unui curs posibil al

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

evenimentelor sau a stărilor lumii rezultate din șirul de evenimente (în cazul exemplului nostru, sufragiul universal).

Proiectarea unei lumi posibile prin discursul politic presupune enunțarea, explicită sau implicită, de *scopuri*^{ix} și *norme*. Dacă Sq aparține unei lumi inițiale ω_i , $Sq \in \omega_i$, atunci trebuie să existe o lume ω_j , alternativă teleologică a lui ω_i , în care cerințele scopului Sq devin o stare de fapt. Exprimăm cele prezentate sub forma următoarei scheme de inferență:

$$\frac{Sq \in \omega_i}{\exists \omega_j [(T\omega_i, \omega_j) \& (q \in \omega_j)]}$$

unde „ $T(\omega_i, \omega_j)$ ” desemnează *relația de alternativitate teleologică*.

Din perspectivă logică, lumea teleologică ω_j este perfectă, pentru că în această lume se conservă scopurile din lumea anterioară și se împlinesc toate obiectivele stipulate de agentul de referință într-o lume anterioară ω_i .

Pentru a exprima ideea că unei anumite persoane sau unui anumit grup de persoane îi este permis, într-o stare dată a sistemului uman de acțiune, ω_i , să întreprindă o acțiune oarecare, încheiată printr-o stare descrisă prin propoziția q , trebuie să luăm în considerare, în afară de starea inițială ω_i , o stare finală ω_j , caracterizată, între altele, prin aceea că q este adevărată în ω_j și că satisface deplin exigențele sistemului de norme ce guvernează activitatea în cauză. Din perspectivă logică, orice alternativă deontică reprezintă o lume deontic - perfectă, adică o lume în care toate interdicțiile sunt respectate și toate obligațiile

sînt înfăptuite; într-o astfel de lume ideală, fiecare agent își asumă și își îndeplinește întocmai îndatoririle care îi revin.

Realitatea politică, însă, este departe de a fi ideală. De aceea, în *Declarația de Independență a Statelor Unite ale Americii* este stipulat faptul că „*că ori de cîte ori o Formă de guvernare devine primejdioasă pentru aceste țeluri, este Dreptul Poporului să o schimbe sau să o abolească și să instituie o nouă Guvernare...* “. În lumea reală a social-politicului este o permanentă înfruntare a alternativelor de lumi posibile, în funcție de interesele grupurilor care se aruncă în lupta discursivă din arena politică. Fiecare discurs politic oferă destinatarilor săi viziuni globale, coerente, stabile și schematice ale lumii viitoare, urmărind, de fiecare dată, adeziunea la o acțiune viitoare. Ulterior, urmează explicațiile pentru ceea ce s-a făcut dar, mai ales, pentru promisiunile care nu s-au îndeplinit. Electoratul este conștient că nici succesele, nici eșecurile nu se datorează în exclusivitate clasei politice. Dacă explicațiile oferite cu privire la nereușitele guvernării sînt credibile și datorită toleranței pe care o manifestă de multe ori destinatarii discursului politic, aceștia oferă legitimitate chiar și unor grupuri care nu au obținut realizări deosebite și nici nu-și respectă în întregime angajamentele electorale. De altfel, discursul politic își perfecționează permanent gradul de acceptabilitate, ajustînd registrele explicative la cele ale publicului căruia îi este destinat.

4. Interacțiuni modale în universul discursivității politice

Teoria lumilor posibile este o teorie logico - filosofică ce abordează problema modalităților. De aceea

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

ne propunem să investigăm, în continuare, două dimensiuni majore ale folosirii limbajului, cum ar fi rețeaua modală și configurația atitudinală a discursului; acestea au inițiat multiple preocupări teoretice în logică, în lingvistică, în semantică și în pragmatică. În fiecare dintre aceste domenii, modalitatea a fost abordată într-o manieră specifică și cu metodele adecvate perspectivei teoretice respective.

Discursul conține structuri conceptuale semantic complete, care *se referă la stări de lucruri sau evenimente* dar, în același timp, vehiculează anumite *atitudini* ale locutorilor față de *reprezentările semantice* sau față de *lumea* la care acestea se referă. Acțiunea, dar și rostirea umană pot deveni cauză a unor noi evenimente și a unor stări de lucruri din lume.

Spre deosebire de logica propozițiilor, în care problema majoră este aceea dacă o expresie este *adevărată* sau *falsă* în raport cu *o stare posibilă a lumii*, logicile modale sînt cele care au dezvoltat modele pentru a capta tocmai *atitudinile umane*, urmărind să se studieze *în ce mod* este adevărat sau fals un enunț, dacă acesta este în mod necesar sau în mod posibil adevărat sau fals.

Propozițiile modale au un *modus M* (o parte modală) și un *dictum D* (o parte asertorică). Notînd dictumul cu *p* iar modurile astfel: *P* (posibil), *C* (contingent), *N* (necesar), *I* (imposibil), se pot obține următoarele tipuri de propoziții modale, clasificate în funcție de modus: *Pp*: „Este posibil *p*“; *Cp*: „Este contingent *p*“; *Np*: „Este necesar *p*“; *Ip*: „Este imposibil *p*“.

În cuvintele mnemotehnice *AMABIMUS*, *PURPUREA*, *ILIACE*, *EDENTULI*, prin care logicienii scolastici exprimau diversele echivalențe între *dictum* și *modus*: vocala „A“ trimite la propoziția (enunțul) „+ *M* + *D*“, (modus-ul

afirmativ, dictumul afirmativ, ca în exemplul $A(p)$: „Este posibil ca S să fie P “); vocala „E“ stă pentru propoziția (enunțul) „+ $M - D$ “ (modus-ul afirmativ, dictum-ul negativ, ca în exemplul $E(i)$: „Este imposibil ca S să nu fie P “); vocala „I“ semnalizează propoziția (enunțul) „- $M + D$ “ (modus-ul negativ, dictum-ul afirmativ, ca în propoziția $I(p)$: „Nu este posibil ca S să fie P “); vocala „U“ trimite la propoziția (enunțul) „- $M - D$ “ (modus-ul negativ, dictum-ul negativ), cum este judecata $U(p)$: „Nu este posibil ca S să nu fie P “). Vocalele din fiecare nume mnemotehnic redau echipolența a patru forme de propoziții.

De-a lungul secolelor, generalizarea sistemului de propoziții (enunțuri) a fost realizată în mai multe rînduri, dar s-a desăvîrșit în anul 1951, „o dată cu ideea unor logici <<a - teoretice>> analoage cu logica <<apofantică>> (de inspirație aristotelică) în care s-au impus modalitățile ALETICE (sau ale <<adevărului>>)“^x. După filosoful finlandez Georg Henrik von Wright, asemănătoare sînt modalitățile EPISTEMICE (referitoare la convingeri și cunoștințe), cele DEONTICE (referitori la prescripții de felul obligației, al permisiunii, sau al interdicției în cadrul sistemelor normative care reglementează conduita indivizilor în raporturile dintre ei) și cele EXISTENȚIALE (ale ființării). Petru Ioan propune completarea sistemului structurilor propoziționale ținînd cont de modalitățile doxastice (ale opiniei, ale credinței, sau ale încrederii), de modalitățile temporale (crono - logice), de modalitățile spațiale (topo - logice), de modalitățile dialectice (ale schimbării), de modalitățile etice (sau ale sancționării), de modalitățile estetice (sau ale evaluării și aprecierii), de modalitățile direcționale (ale raportării spațiale) ș. a. m. d.^{xi}

**REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC**

Ca formă specifică de manifestare a atitudinii locutorului față de lume, dar și față de relația de discurs, modalitatea face parte din categoria configurațiilor a căror cercetare impune o abordare complexă, ce leagă prin relații complexe dimensiunea semantică de cea pragmatică.

Discursul politic, prin însăși natura sa, propune „lumi“ ce sînt rezultatul unei interpretări în orizontul interacțiunii modalelor: posibilitate, realitate, composibilitate imposibilitate, necesitate, contigență etc. Aceste „lumi“ se deosebesc una de alta prin faptul că ele conțin un grad diferit de realitate. Pentru a surprinde dimensiunea modală și configurația atitudinală pe care le poate releva discursul politic, propunem următorul fragment discursiv:

„Este o nouă lume, dar America nu trebuie să se teamă de ea. Este o nouă lume și noi trebuie să ajutăm la formarea ei. Este o nouă lume care face necesară o nouă politică externă americană – o politică bazată pe constanța decență a valorilor și pe optimismul viziunii noastre asupra istoriei.

Nu mai putem avea o politică numai pentru națiunile industriale ca fundament al stabilității globale, ci trebuie să răspundem noii realități a unei lumi aflate, din punct de vedere politic, în plină deșteptare.

Nu ne mai putem aștepta ca și celelalte o sută cincizeci de țări să urmeze dictatul celor puternici, ci trebuie să ne continuăm, cu încredere, eforturile de a inspira, de a convinge și de a arăta calea“^{xii}.

(Jimmy Carter, *Drepturile omului și politica externă* (1977))

Faptul că unul din verbele folosit frecvent în acest discurs este *a trebui*, considerăm că se impune să precizăm că unul din sensurile acestuia este *deontic*: formularea „*X trebuie să efectueze T*“; astfel, dacă *X* nu îndeplinește *T*, acesta devine pasibil de a fi sancționat într-o ordine normativă căreia îi este subiect. Însă, acest sens de

obligație legală nu este prezent în discurs. În prezenta analiză, se impune să precizăm că folosirea verbului *a trebui* este realizată în sensul în care este exprimată o *necesitate practică*: (a) *X trebuie să efectueze T*; dacă *X* nu îndeplinește *T*, acesta va eșua în atingerea unui scop al său; (b) *X trebuie să efectueze T*; dacă *X* nu îndeplinește *T*, acesta nu este considerat calificat ca un agent dintr-o anumită categorie. Putem identifica, mai întâi, o atitudine *temerară* în relația cu lumea: „*America nu trebuie să se teamă de ea*“. Sensul verbului *trebuie* exprimă necesitatea practică după care America trebuie să se califice drept un agent cutezător.

Următoarea atitudine este *disponibilitatea implicativă* în noua lume: „*noi trebuie să ajutăm la formarea ei*“. În această secvență discursivă, sensul verbului *trebuie* relevă necesitatea practică de realizare a unui scop. Considerăm că propoziția „*trebuie să răspundem noii realități*“ relevă un demers de *întâmpinare* și *relaționare discursivă*, care cumulează ambele sensuri ale necesității practice. O altă atitudine care se configurează este *implicarea efectivă*, acțională: „*trebuie să ne continuăm, cu încredere, eforturile*“, sensul de agent calificat fiind asumat ca aparținând agentului: „*eforturile de a inspira, de a convinge și de a arăta calea*“, iar sensul de necesitate a atingerii scopului se relevă ca obiectiv: „*să continuăm*“. Prin enunțul „*Este o nouă lume care face necesară o nouă politică externă americană*“ se întemeiază (justifică) atitudinile exprimate; *noua lume* se constituie în *condiție necesară și suficientă* pentru *o nouă politică externă americană*. Expresia „*Nu mai putem avea o politică numai pentru națiunile industriale*“ este echivalentă cu formularea „*Este necesar să nu mai avem o*

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

politică...“, sau cu enunțul „*Este imposibil să mai avem o politică...“*; se constată o stare din „lume“ care trebuie să se schimbe, pentru a corespunde noii lumi care este „*din punct de vedere politic, în plină deșteptare*“.

Considerăm că în discursul politic atitudinea locutorului are ca țintă și actul ilocuționar, întrucât enunțiatorul, rostind, își exprimă credința, îndoiala, certitudinea, acționând, astfel, asupra alocutorului. În acest fel ajungem la modalitățile pragmatice, ce influențează relația discursivă dintre interlocutori.

Din perspectiva rețelei modale, discursul politic evoluează, cu prioritate, într-un spațiu specific, al *posibilului*, al *verosimilului* și al *credibilului*, al *promisiunii*, *pentru unii* (chiar dacă dezirabil este *pentru toți*), promovând o configurație atitudinală complexă: este rostit în numele unui grup politic, unei categorii sociale, unei națiuni; este capabil să propună scopuri, soluții, mijloace de realizare, pe care și le asumă locutorul; afirmă calificarea celui ce-l rostește (și, implicit, a grupului pe care acesta îl reprezintă) ca agent competent, capabil, bine intenționat, eficient ș. a., dar și descalifică adversarii politici.

5. Pulsuinea autoritară a discursului politic

Puterea este o relație care se stabilește între un agent, care are capacitatea de a-l determina pe un altul să facă ceva, să acționeze așa cum intenționează el. Puterea politică se manifestă ca relație între un actor politic *A* ce îl poate constrânge sau influența pe un alt agent *B* să se comporte într-un mod anumit, acesta din urmă înțelegând, acceptând și consimțind că *A* are un drept de a hotărî comportamentele care îi sînt impuse, adică *B* recunoaște faptul că puterea lui *A* este *legitimă*. Prin urmare, puterea politică este o *relație* care se instaurează într-un anumit

domeniu, între un purtător al puterii și un destinatar al puterii. Capacitatea puterii de a se impune în societate, prin diver-se mijloace și modalități de acțiune, pentru a-i asigura acesteia din urmă stabilitatea și funcționalitatea, constituie autoritatea politică^{xiii}.

J. M. Bochenski pronune următoarea definiție generală a autorității: „*P este o autoritate pentru S în domeniul D atunci când S recunoaște, în prin-cipiu, drept adevărat tot ce-i este comunicat de către P sub forma aserțiunii și face parte din domeniul D*“^{xiv}. Domeniul autorității este constituit din mulțimea discursurilor cu privire la un ansablu de evenimente și acțiuni reale, căci autoritatea are de-a face în mod nemijlocit cu actele comunicării, care reprezintă o condiție necesară a manifestării acesteia. Astfel înțeles, domeniul autorității este o clasă de *configurații ideale* (semnificația unor cuvinte și conținuturi ale unor gânduri). Subiectul și purtătorul autorității sînt indivizi reali.

Deosebirea dintre autoritate și putere este dată de faptul că ceea ce enunță o autoritate dintr-un domeniu este asumat de către destinatar ca necesar adevărat, pe cînd aserțiunile purtătorului puterii sînt recunoscute doar contingent adevărate. „*Legitimitatea autorității se fundează pe principiul unanimității, legitimitatea puterii are ca fundament principiul majorității*“^{xv}. În opoziție cu desemnarea ereditară și cu autodesemnarea, accesul la puterea politică este posibil prin sufragiul universal. Votul se relevă ca un ritual, „*un comportament repetitiv, codificat și definit de către un grup social, purtător de semnificații*“^{xvi}. Opțiunile electorale ale votanților sînt diferite, iar cine ajunge la putere este legitimat de o majoritate. Ulterior, autoritatea

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

celui ales se va manifesta asupra întregii comunități, chiar și asupra acelor care nu l-au votat. Aceștia se vor supune actelor de putere ce vor urma, pentru că ele decurg din decizia majorității și aceasta este singura modalitate convenită de legitimare a relației de putere. Acest fapt reprezintă încă un punct de diferențiere între relația de putere și relația de autoritate, care nu are nici o influență asupra acelor care nu recunosc autoritatea unui anumit purtător. Actele de putere ale purtătorului puterii legitimate sînt *obligatorii* pentru destinatarul puterii, în domeniul de competență al relației de putere pentru că acordul cu o convenție impune și acordul cu consecințele ei. Astfel, intrăm în domeniul deonticului, în care putem analiza și întemeia caracterul *precriptiv* al discursului politic.

După Georg Henrik von Wright, prescripțiile au următoarele compo-nente: (1) caracterul; (2) conținutul; (3) condiția de aplicare sau nucleul normei; (4) autoritatea; (5) subiectul (subiectele); (6) ocazia ^{xvii}.

Caracterul unei norme este diferit, după cum norma stipulează că ceva trebuie, poate sau nu poate să fie sau să fie făcut. Putem identifica, astfel, în funcție de caracterul lor, următoarele tipuri de norme, care se manifestă și în domeniul politicului: (a) *obligațiile, ordinele (O)*, care stipulează că un anumit lucru *trebuie* făcut, îndeplinindu-se, astfel, exigențele actului de putere politică și evitîndu-se sancțiunile; (b) *permisiunile (P)*, care stipulează că un anumit lucru *poate* să fie făcut, fără ca acesta să fie cerut în mod imperativ de purtătorul puterii; (c) *interdicțiile*, care stipulează că un anumit lucru *nu trebuie* să fie făcut, pentru că ar intra în contradicție cu exigențele puterii ^{xviii}.

Conținutul unei norme este ceea ce trebuie sau poate, sau este interzis să fie sau să fie făcut. Este lucrul prescris (comandat, permis sau interzis).

Condiția de aplicare a normei este condiția ce trebuie îndeplinită pentru ca să existe o posibilitate de realizare a ceea ce constituie conținutul unei norme date. După aceste condiții, normele se grupează în *categorice* și *ipotetice*. O normă este *categorică* atunci când condiția sa de aplicare este „*condiția ce trebuie satisfăcută pentru a exista o posibilitate de îndeplinire a lucrului care constituie conținutul acesteia și când nu se mai pune nici o altă condiție*“. O normă este *ipotetică* atunci când condiția sa de aplicare este „*condiția ce trebuie satisfăcută pentru a exista o posibilitate de îndeplinire a lucrului care constituie conținutul acesteia plus o altă condiție*“^{xix}.

Autoritatea unei prescripții este agentul care dă sau emite prescripția, cum este în domeniul analizei noastre deținătorul legitim al puterii politice. Apreciem că situația normală și dezirabilă este aceea a puterii bazată pe autoritate, căutată de orice relație de putere, pentru că îi poate asigura o acoperire largă a intereselor, un fundament rațional și o manifestare eficace.

Subiectul unei prescripții este agentul căruia i se adresează sau i se dă prescripția. Lui i se ordonă, i se permite sau i se interzice de către autoritate să îndeplinească anumite acțiuni și / sau să se abțină de la îndeplinirea acestora. Acesta este destinatarul puterii politice pentru care sînt elaborate prescripțiile.

Ocazia este locația spațio-temporală de enunțare și aplicare a prescripției. O prescripție este *particulară* în privința ocaziei dacă este emisă pentru un număr finit de ocazii specificate. O prescripție este *generală* în privința

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

ocaziei dacă este emisă pentru toate ocaziile (în fiecare ocazie). Dacă notăm, după Georg Heinrich von Wright, cu simbolul $-T-$ transformarea sau trecerea de la o stare inițială la una finală, cu simbolul p propoziția care descrie o stare de lucruri, cu simbolurile d și f acțiunea, respectiv abținerea, se pot formula următoarele opt tipuri de O -norme elementare ^{xx}: (1) $Od(p T p)$ spune că starea de lucruri descrisă de p trebuie să fie menținută, respectiv, nu trebuie lăsată să dispară; (2) $Of(p T p)$ afirmă că starea de lucruri descrisă de p trebuie lăsată să dispară; (3) $Od(p T \sim p)$ susține că starea de lucruri descrisă de p trebuie să nu fie lăsată să continue; (4) $Of(p T \sim p)$ spune că starea de lucruri descrisă de p trebuie lăsată să continue sau nu trebuie să fie distrusă; (5) $Od(\sim p T p)$ relevă că starea de lucruri descrisă de p trebuie produsă sau nu trebuie lăsată să continue a fi absentă; (6) $Of(\sim p T p)$ afirmă că starea de lucruri descrisă de p trebuie lăsată să continue să fie absentă sau nu trebuie să fie produsă; (7) $Od(\sim p T \sim p)$ susține că starea de lucruri descrisă de p trebuie suprimată sau trebuie să nu fie lăsată să apară; (8) $Of(\sim p T \sim p)$ relevă că starea de lucruri descrisă de p trebuie să nu fie suprimată sau trebuie lăsată să apară. *Permișiunea* este cel puțin o tolerare, dar ea poate fi mai mult decât atât. Ea mai poate fi și *consecința logică* a altor norme emise de autoritatea în cauză. Acordând unor subiecte un anumit drept, autoritatea declară că tolerează un anumit act (sau o anumită abținere) și că nu tolerează anumite alte acte. Dacă permite cuiva un anumit act sau o anumită acțiune, autoritatea normativă promite a nu stînjeni într-o anumită privință libertatea subiectului normei, prin urmare, autoritatea *trebuie să nu stînjenească* această libertate.

Din punct de vedere lingvistic formulările de norme traversează mai multe tipuri de propoziții, fără să includă vreunul din ele sau să fie incluse în vreunul. Dacă o propoziție dată este sau nu o formulare de normă nu se relevă doar examinând-o ca semn. Noțiunea de *normă* este primară față de *formularea de normă*, pentru că modul cum este întrebuințată expresia și nu aspectul ei exterior ne arată dacă ea este o formulare de normă. „*Folosirea cuvintelor pentru a da prescripții este similară folosirii cuvintelor pentru a face promisiuni. Ambele utilizări sînt performative*“^{xxi}. Ca formulări de normă, propozițiile deontice au un potențial semantic mai mare decît propozițiile imperative. Relația de autoritate este determinată de competența într-un anumit domeniu. Procesul de instituire a relației de putere este mai puțin dependent de competență sau eficiență, cît mai ales de factori externi cum sînt harisma, grupul de interese, promisiunile, nevoile și aspirațiile alegătorilor ș. a.

Concepută ca o măsură de război și de propagandă, *Proclamația de Emancipare* de la 1 ianuarie 1863 a avut un impact simbolic cu mult mai puternic decît cel concret, deoarece, în acel moment, guvernul federal american nu dispunea de mijloacele necesare impunerii ei. Dar documentul notifica, în mod clar și irevocabil, Sudului și lumii întregi, că războiul era dus nu numai pentru păstrarea Uniunii, ci și pentru a se pune capăt sclavagismului, ca *instituție specifică*. În cele din urmă, atunci cînd trupele Uniunii au ocupat din ce în ce mai mult din teritoriul Sudului, *Proclamația de emancipare* a devenit o realitate pe măsură ce scavii erau eliberați de înaintarea armatei federale.

Propunem spre analiză următorul fragment din *Proclamația de emancipare*:

**REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC**

„Și în virtutea puterii și pentru scopul înaintea pomenit, eu ordon și declar că toate persoanele deținute ca sclavi în cuprinsul Statelor și părților din Statele desemnate sînt și rămîn de acum înaintea libere și că Guvernarea Executivă a Statelor Unite, inclusiv prin autoritatea militară și navală ce de-curge din această poziție, va recunoaște și susține libertatea sus – numitelor persoane. Și prin prezentul document, ordon oamenilor astfel declarați liberi să se rețină de la orice violență, afară de cazul cînd ea este necesară apărării și le recomand ca, ori de cîte ori este cu putință, să muncească cu onestitate pentru lefuri rezonabile“^{xxii}.

(Abraham Lincoln, Proclamația de emancipare [1863])

Abraham Lincoln, președintele Statelor Unite ale Americii, își manifestă prin această proclamație dreptul legitim de a se manifesta ca putere cu autoritate: „în virtutea puterii și pentru scopul înaintea pomenit“ (măsură militară potrivită și necesară pentru înăbușirea rebeliunii), „eu ordon și declar“. Nucleul normei îl constituie faptul „că toate persoanele deținute ca sclavi în cuprinsul Statelor și părților din Statele desemnate sînt și rămîn de acum înaintea libere“: *Od*(~ *p T p*). Acordînd cuiva un drept – în acest caz dreptul la libertate pentru sclavi – autoritatea normativă prezidențială emite pentru orice terță parte inter-dicția de a sînjeni sub un raport determinat libertatea celui ce se bucură de acel drept: *Of*(~ *p T ~ p*). Concomitent, autoritatea politică face promisiunea de a respecta (tolera) această libertate, de a nu o sînjeni interzicîndu-și ei înseși vreo imixtiune: „Guvernarea Executivă a Statelor Unite, inclusiv prin autoritatea militară și navală ce decurge din această poziție, va recunoaște și susține libertatea sus - numitelor persoane“. Temeiul acestui demers normativ îl constituie „autoritatea militară și navală ce decurge din această poziție“.

Prescripției categorice sub aspectul condiției de aplicare și generale sub aspectul ocaziei, președintele american îi adaugă încă două prescripții ipotetice sub aspectul condițiilor: „*ordon oamenilor astfel declarați liberi să se rețină de la orice violență, afară de cazul când ea este necesară apărării*“ (excepție care permite nerespectarea obligației) și „*ori de câte ori este cu putință, (condiție suplimentară) să muncească cu onestitate pentru lefuri rezonabile*“.

Prin manifestarea normativă a autorității politice, dimensiunea semantică este transgresată de un demers pragmatic, ajungându-se într-un orizont al pragmasemanticii, al performativității discursive. Eficacitatea acesteia presupune referința la un context particular care îl abilitază pe acela care vorbește *să facă ceva* doar *spunând că el face*. Autoritatea cuvântului politic declanșează utilizarea enunțurilor performative. Putem identifica, astfel, o altă particularitate a discursului politic și anume evaluarea acestui tip de discurs ca adevărat sau fals sub aspectul conformității sale cu realitatea preexistentă care are prioritate în raport cu evaluarea sa sub aspectul eficacității sociale.

NOTES

ⁱ Raymond Aron, *Democrație și totalitarism*, Editura „All“, 2001, p.18

ⁱⁱ Christian Le Bart, *Lois et invariants d'un genre: pour une sociologie des gaffes politiques*, în Simone Bonna Fous, Pierre Chiron, Dominique Ducard, Carlos Levy, *Argumentation et discours politique*, Presses Universitaires de Rennes, 2003, pp. 79 - 82

ⁱⁱⁱ Heinrich Plett, *Știința textului și analiza de text*, Editura „Univers“, București, 1983, pp. 110 - 112

^{iv} Ludwig Wittgenstein, *Tractatus logico – philosophicus*, Editura „Humanitas“, București, 1991, p. 37

**REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC**

-
- ^v Alexandru Boboc, *Limbar și ontologie*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1997, p. 95
- ^{vi} Logicianul român, Cornel Popa, analizează pe larg teoria lumilor posibile în volumul *Teoria acțiunii și logica formală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981
- ^{vii} *Declarația de Independență*, în Melvin I. Urofsky, *Texte fundamentale ale democrației americane*, Editura „Teora“, București, 2000, p. 14
- ^{viii} Apud Cornel Popa, *op. cit.*, pp. 395 - 411
- ^{ix} *Ibidem*, pp. 506 - 507
- ^x Petru Ioan, *Logica “integrală” în distincții, operaționalizări, definiții și exemplificări*, vol. I, Editura „Stefan Lupașcu“, Iași, 1999, p. 284
- ^{xi} *Ibidem*, pp. 284 - 285
- ^{xii} Melvin I. Urofsky, *Texte fundamentale...*, p. 331
- ^{xiii} În investigația noastră asupra puterii și autorității politice am beneficiat și de studiul logic asupra autorității, al lui J. M. Bochenski, *Ce este autoritatea*, Editura „Humanitas“, București, 1992 și de interpretarea logică a puterii, realizată de Constantin Sălăvăstru, [în] *Discursul puterii*, Institutul European, Iași, 1999, pp. 171 - 222
- ^{xiv} J. M. Bochenski, *op. cit.*, p. 24
- ^{xv} Constantin Sălăvăstru, *Discursul puteri...*, p. 175
- ^{xvi} Dominique Chagnollaude, *Dicționar al vieții politice și sociale*, Editura „ALL“, București, 1999, p. 14
- ^{xvii} Georg Heinrik von Wright, *Normă și acțiune. Studiu logic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1982, p. 88
- ^{xviii} Sfatul, ruga, recomandarea, cererea și avertizarea sînt categorii înrudite cu comanda, permisiunea și interdicția, dar ele nu sînt prescripții.
- ^{xix} Georg Heinrick von Wright, *op. cit.*, p. 92
- ^{xx} *Ibidem*, pp. 101 - 102
- ^{xxi} *Ibidem*, p. 119
- ^{xxii} Melvin I. Urofsky, *Texte fundamentale ale democrației americane...*, p. 167

BIBLIOGRAFIE

ARISTOTEL

- 1998: *Organon I, II*, traducere românească de Mircea Florian, Editura „IRI“, București

ARON, RAYMOND

- 2001: *Democrație și totalitarism*, trad. din limba franceză, Editura „All“, București

BART, CHRISTIAN, LE

- 1998: *Le discours politique*, Presses Universitaires de France, Paris
- 2003: *Lois et invariants d'un genre: pour une sociologie des gaffes politiques*, în: Simone Bonna Fous, Pierre Chiron, Dominique Ducard, Carlos Levy, *Argumentation et discours politiques*, Presses Universitaires de Rennes, Rennes

BOBOC, ALEXANDRU

- 1997: *Limbaj și ontologie*, Editura Didactică și Pedagogică, București

BOCHEŃSKI, INNOCENTIUS, MARIA, JOSEPH

- 1992: *Ce este autoritatea ? Introducere în logica autorității*, traducere din germană, Editura „Humanitas“, București

BRAUD, PHILIPPE

- 2000: *La vie politique*, Presses Universitaires de France, Paris

CARPINSCHI, ANTON; CRISTIAN BOCANCEA

- 1998: *Știința politicului*. Tratat, vol. I, Editura Universității „AL. I. Cuza“, Iași

REPERE ALE UNEI PERSPECTIVE
SEMANTICE ASUPRA DISCURSULUI POLITIC

GULICIUC, VIOREL

- 1999: *Exerciții de semiotică structurală (deductivă) a discursului filosofic*, Editura Didactică și Pedagogică, București

IOAN, PETRU

- 1999: *Logica "integrală" în distincții, operaționalizări, definiții și exemplificări*, vol. I, Editura „Stefan Lupașcu“, Iași

PLETT, HEINRICH

- 1983: *Știința textului și analiza de text*, traducere din germană, Editura „Univers“, București

POPA, CORNEL

- 1984: *Teoria acțiunii și logica formală*, Editura Științifică și Enciclopedică, București

SĂLĂVĂSTRU, CONSTANTIN

- 1999: *Discursul puterii*, Institutul European, Iași

THOVERON, GABRIEL

- 1996: *Comunicarea politică azi*, trad. din franceză, Editura „Antet“, Oradea

WITTGENSTEIN, LUDWIG

- 1991: *Tractatus logico-philosophicus*, traducere românească de Alexandru Surdu, Editura „Humanitas“, București

WRIGHT, GEORG HENRIK VON

- 1982: *Normă și acțiune. Studiu logic*, traducere din engleză - americană, Editura Științifică și Enciclopedică, București

---

MELVIN I. UROFSKY (coord.)

- 2000: *Texte fundamentale le democrației americane*, trad. din
engl. - americană, Editura „Teora“, București